

Workshop: Situační analýza „Praxe mapování“

Konference ČAPV – Zlín, 12.09.2018

1.) **Předehra** – situační analýza pro mírně i středně pokročilé.

Aneb situační analýza jako jedna z cest, jak zkoumat „edukační realitu“. [20:00 min.]

2.) Co představuje **situace**?

Aneb začínáme s mapováním a v čem je tento způsob jiný než ostatní metody/techniky. [20:00 min.]

3.) **Elementy a vztahy.**

Aneb z čeho se situace skládá („piktogramy a další mapové symboly užívané při mapování). [60:00 min.]

4.) Co je vlastně **výsledek situační analýzy.**

Aneb status teorie v situační analýze. [20:00 min.]



Situační analýza jako „buffe“ pro výzkumníka (Clarke 2014).

„Vezměte si z ní, co chcete!“

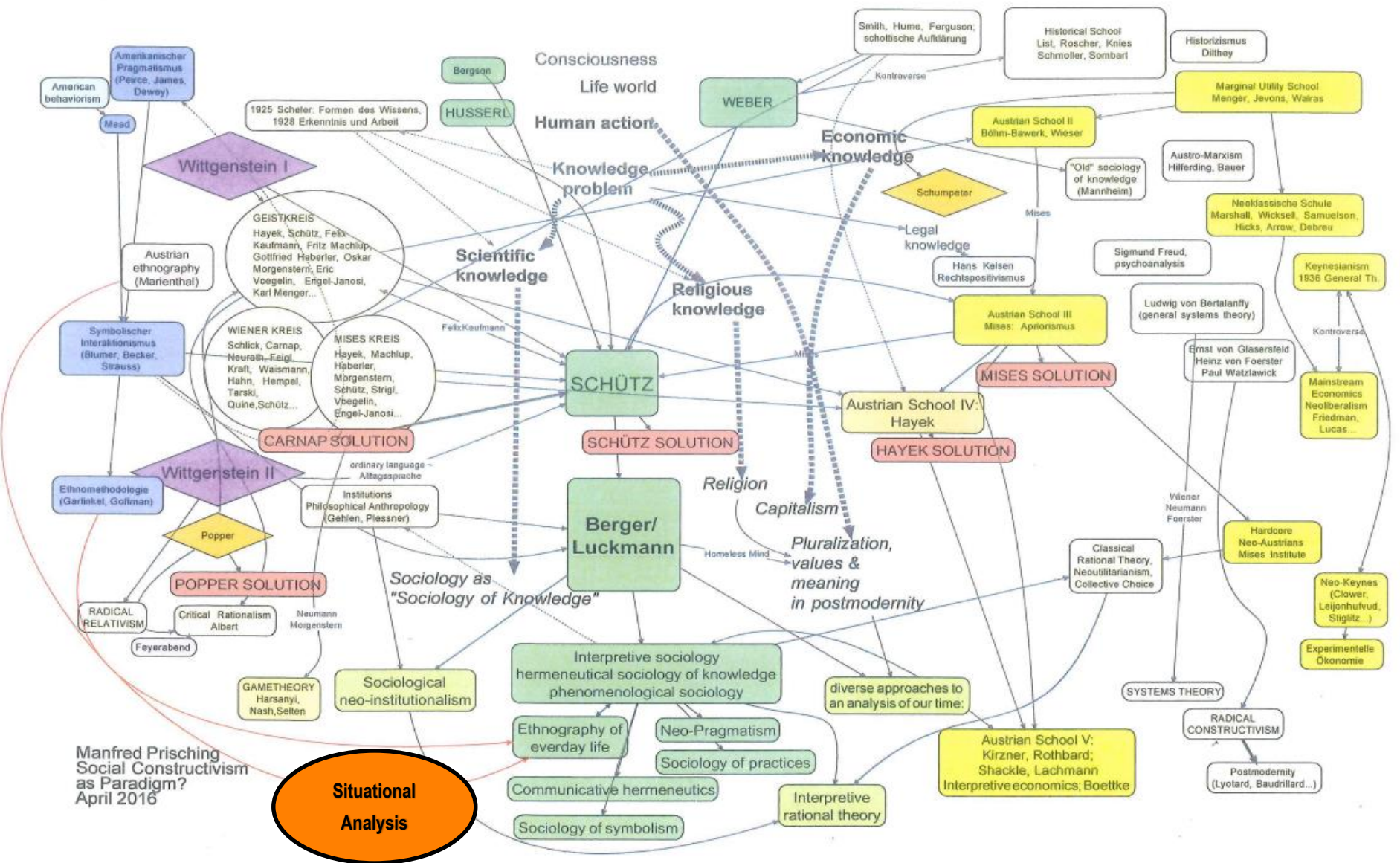
„Nač máte největší chuť.“

1.) Situační analýza pro mírně i středně pokročilé.

ANEK SITUAČNÍ ANALÝZA JAKO JEDNA Z CEST JAK ROZUMĚT „EDUKAČNÍ REALITĚ“

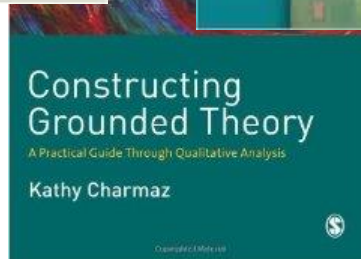
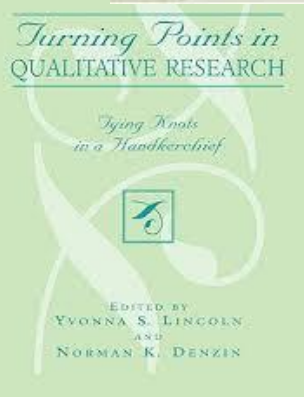
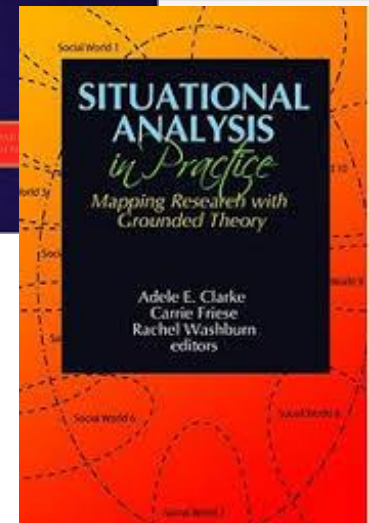
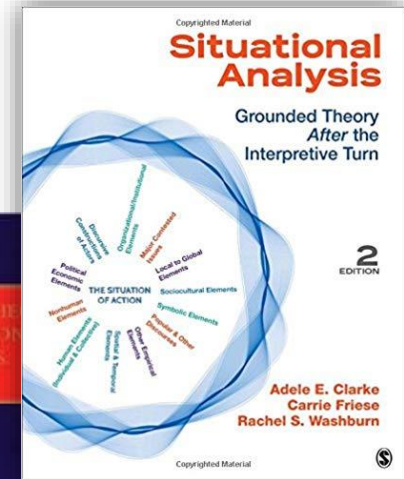
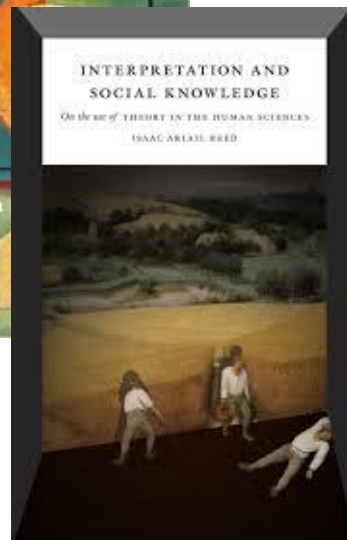
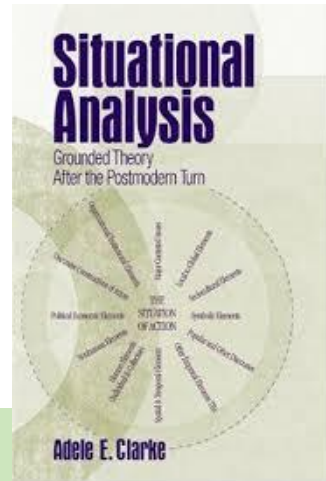
- **Vymezení první:** Rozvinutí zakotvené teorie americkou badatelkou **Adele Clarke** (2003, 2005; Clarke & Charmaz 2014; Clarke, Frieze & Washburn 2015, 2016).
- **Vymezení druhé:** Odpověď na otázku, jak dělat kvalitativní výzkum po postmoderním/ kulturním/interpretativním obratu ve společenských vědách?
- **Vymezení třetí:** Situační analýza je „**BALÍK TEORIE A METODY**“ (Clarke & Charmaz, 2014)
 - Čerpá ze symbolického interakcionismu a foucaultovské teorie diskursu (SI obohacený o mocenský rozměr).
 - Namísto „zhuštěného popisu“ (Geertz, 2000) nabízí „zhuštěnou analýzu“ (Fosket, 2015).
 - Klade důraz na materiální aspekty situace (Latour, 2005).





Manfred Prisching
Social Constructivism
as Paradigm?
April 2016

Kontext vzniku situační analýzy: SA jako jeden z kvalitativních přístupů ve společenských vědách



2003

2005

2006

2008

2011

2013

2014

2015/2016

2018

„(...) while the seventies was a decade when qualitative and quantitative fought with vigor, the post-millennium decade has now become a period of intensified boundary work among qualitative types, where contests over who has the best method are at times displacing **contests over theoretical and substantive claims** (Lamont & Swidler 2014: 154).



Spory mezi klasickou ZT a novými proudy v ZT.

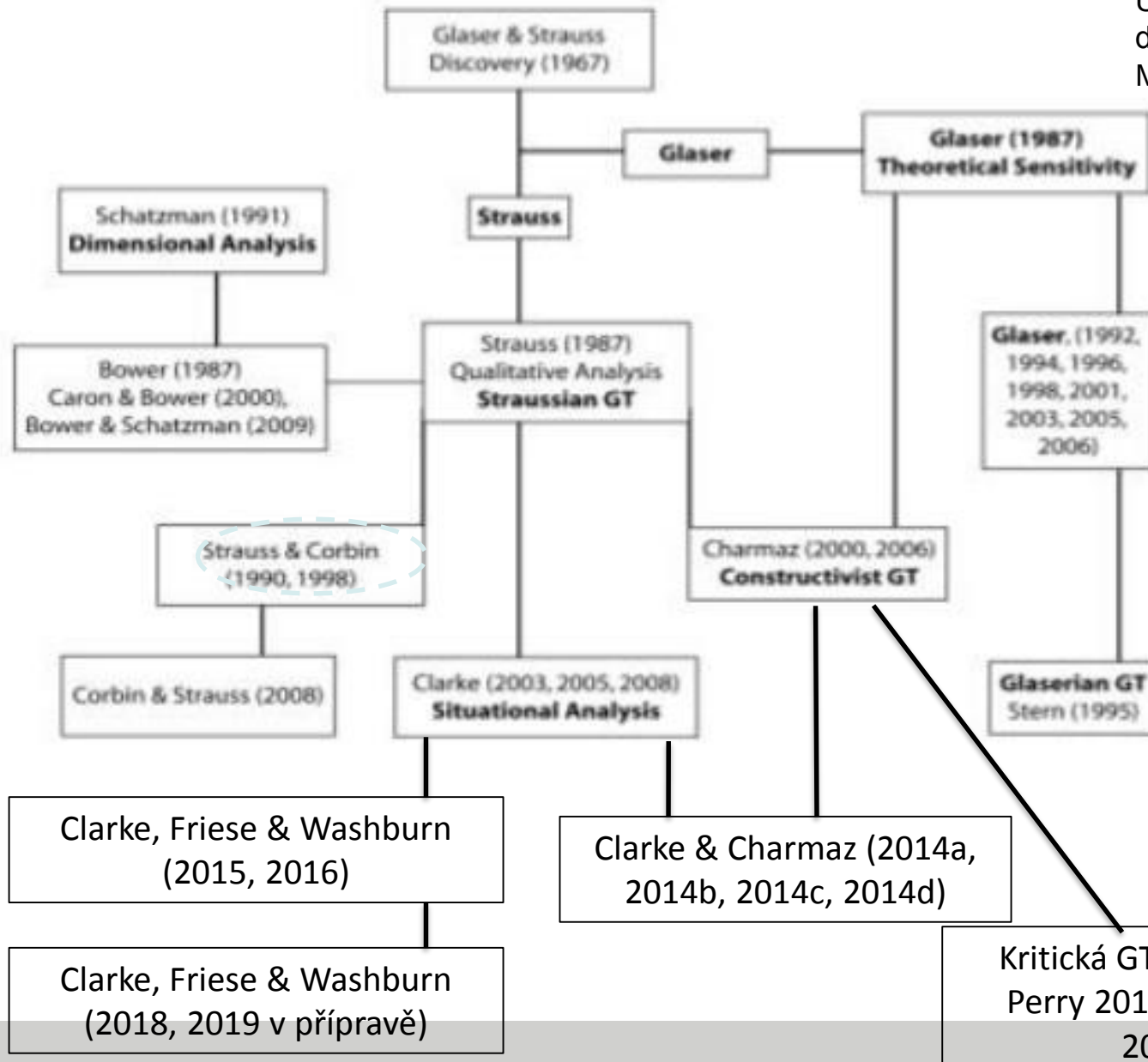
Kritika „klasické“ ZT

- a) **Kritika naivní indukce** (kvalitativní výzkum není induktivní)
- b) **Kritika nedostatečné reflexivity** (veškerá data jsou významové konstrukce, které jsou vytvářeny výzkumníkem v interakci se zkoumanými).
- c) **Kritika redukce situace na kontext** (nelze oddělit situaci od kontextu, dekontextualizace).
- d) **Kritika formalismu** (přílišné zjednodušování komplexních jevů na jednoduché modely – axiální kódování).
- e) **Kritika nedostatečně akcentovaných materiálních prvků** (přílišné zjednodušení/omezení zkoumaného prostředí jen na lidské jednání/chování).

Epistemologický obrat v ZT

- a) **Abduktivní přístup** (role teorie a zcitlivujících konceptů – obecných i specifických)
- b) **Reflexivní ZT** (reflexivita procesu konstruování a ontického statusu dat – Charmaz).
- c) **Situační ZT** (situační přístup – relacionismus).
- d) **Dílčí typologie a mechanismy namísto univerzálních modelů** (mechanistické vysvětlení vztahů mezi entitami).
- e) **Obrat k materiálu** (objekty a jejich role při tvorbě významů a jejich vlastní významy).

Upraveno a
doplněno podle
Moorse a kol. 2009



TEORIE

1. **Symbolický interakcionismus** (významy a významové konstrukce aktérů).
2. **Foucaultovská teorie diskursu a moci** (diskursy a mocenské vztahy).
3. **„Zhuštěná analýza“** orientovaná na idiografické prvky situací (Fosket 2015).
4. **ANT: Actor-network-theory** (Materiální aspekty situací).

Adresuje body a), b), c), d) a e) kritiky klasické ZT

METODA

1. **Projektová mapa** - při plánování výzkumu, k zmapování situace před vstupem do terénu (výchozí neuspořádaná mapa).
2. **Mapy situací** - při analýze dat, popisu reálné výzkumné situace (neuspořádaná a strukturovaná mapa).
3. **Relační analýza** - při analýze vztahů mezi jednotlivými elementy výzkumné situace.
4. **Mapy sociálních světů a arén** – při analýze skupin a organizací, k nimž daná situace náleží.
5. **Poziční mapy** – při analýze pozic jednotlivých aktérů vůči tématům, osobám a věcem, které jsou přítomné v situaci.

Adresuje body a), b), c), d) a e) kritiky klasické ZT



TEORIE

1. **Symbolický interakcionismus** (významy a významové konstrukce aktérů).
2. **Foucaultovská teorie diskursu a moci** (diskursy a mocenské vztahy).
3. **„Zhuštěná analýza“** orientovaná na idiografické prvky situací (Fosket 2015).
4. **ANT: Actor-network-theory** (Materiální aspekty situací).

METODA

1. **Projektová mapa** - při plánování výzkumu, k zmapování situace před vstupem do terénu (výchozí neuspořádaná mapa).
2. **Mapy situací** - při analýze dat, popisu reálné výzkumné situace (neuspořádaná a strukturovaná mapa).
3. **Relační analýza** - při analýze vztahů mezi jednotlivými elementy výzkumné situace.
4. **Mapy sociálních světů a arén** – při analýze skupin a organizací, k nimž daná situace náleží.
5. **Poziční mapy** – při analýze pozic jednotlivých aktérů vůči tématům, osobám a věcem, které jsou přítomné v situaci.

SA a základní kritéria vědy [Reichenbach, 1938; Swedberg, 2014]

OBJEVOVÁNÍ

- *Kontext objevu*
- Cílem vědy je objevování nových věcí o světě.
- Nové vidění fenoménů a nová zjištění o nich.

POSUZOVÁNÍ OBJEVU

- *Kontext justifikace*
- Objevování se děje na základě posuzování formulovaných prepozic o světě.
- Pravidla pro objevování.



SA a základní kritéria vědy [Reichenbach, 1938; Swedberg, 2014]

OBJEVOVÁNÍ

- *Kontext objevu*
- Cílem vědy je objevování nových věcí o světě.
- Nové vidění fenoménů a nová zjištění o nich.

POSUZOVÁNÍ OBJEVU

- *Kontext justifikace*
- Objevování se děje na základě posuzování formulovaných prepozic o světě.
- Pravidla pro objevování.

2.) Co představuje situace?

*ANEK ZAČÍNÁME S MAPOVÁNÍM A V ČEM JE TENTO ZPŮSOB JINÝ NEŽ OSTATNÍ
METODY/TECHNIKY*

Sama **situace zkoumání** je považována za klíčovou **jednotku analýzy**.

- Nezkoumáme určité jednání či chování, ale **celou situaci**, která ono jednání či chování **vytváří**.
- Jednání/chování aktérů, významy a diskursy přítomné v situaci jsou produktem **elementů a vztahů** = tzn. **relačního uspořádání situace**.
 - Není kontext jevu, ale jen situace.
 - Relační ontologie světa
- Všechny naše **znalosti** o světě (jednání aktérů, atd.) jsou **situované** (Haraway, 1991). Výzkumník vždy spolu-konstruuje data v nějaké konkrétní situaci (reflexivita).
- Situace je tvořena ze všech pro aktéry **relevantních** elementů a vztahů. SA usiluje o udržení maximální komplexnosti a neredukovatelnosti pohledu (dosažení širšího potenciálu kontextu objevu).
 - Aktéři aktivně konstruují významy, z nichž se situace skládá (Blumer, 1966).
- Situace je zpravidla tvořena jak nemateriálními, tak i **materiálními** elementy.

Co situace není:

- Situace není ani časově (t), ani místně (p) ohraničená jednotka, neboť významy minulosti působí na jedince, stejně jako diskursy a aktéři fyzicky nepřítomní v situaci.

1990

1998

2005

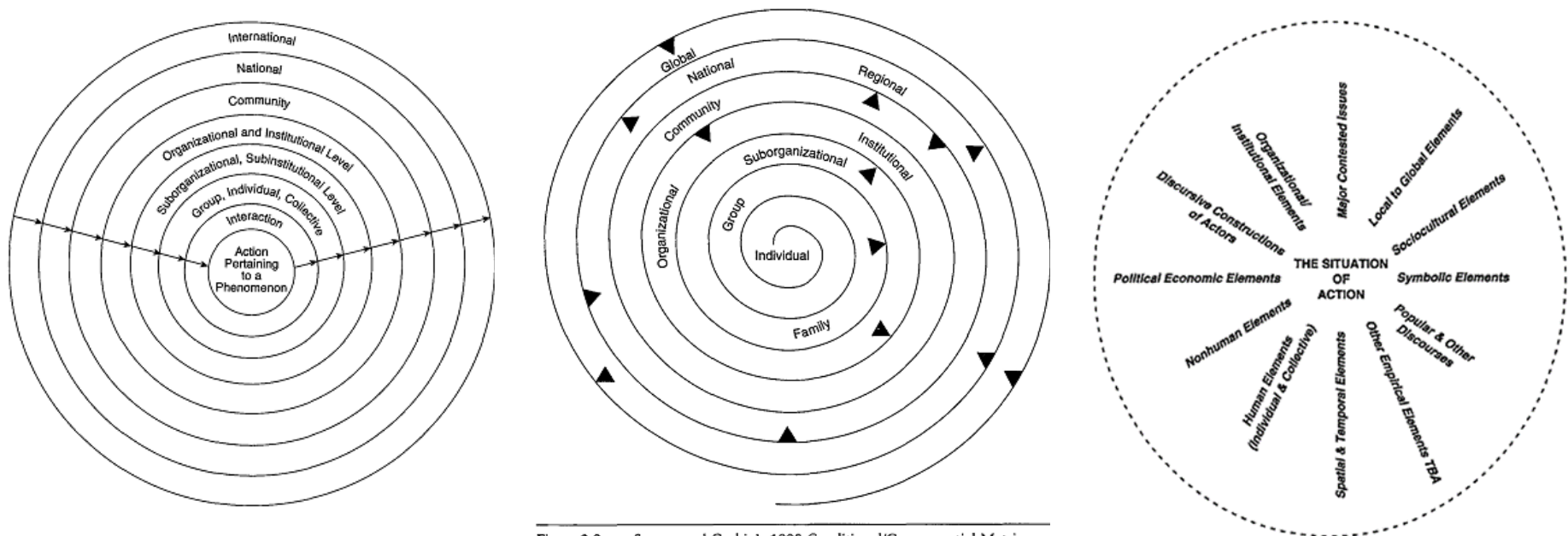


Figure 2.9 Strauss and Corbin's 1998 Conditional/Consequential Matrix

Převzato podle (Strauss, Corbin 1990: 163), (Strauss, Corbin 1998: 184) a (Clarke 2005: 73, 2009: 209)

3.) **Elementy** a vztahy.

ANEK Z ČEHO SE SITUACE SKLÁDÁ („PIKTOGRAMY A DALŠÍ MAPOVÉ SYMBOLY“)

Každá situace se skládá z dílčích částí:

- Elementů
- Vztahů

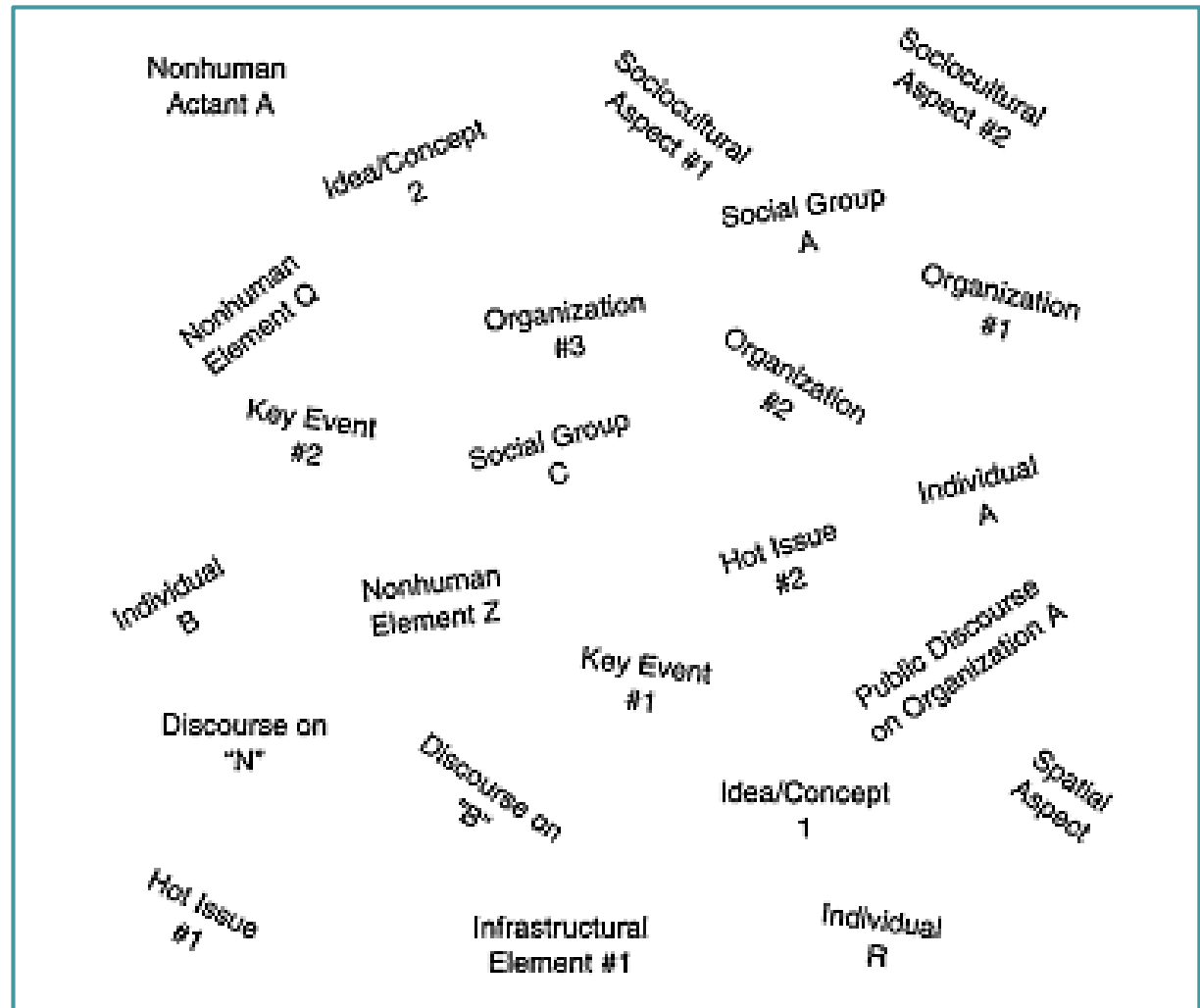
Postup analýzy situace

- Za pomoci **formalizování** (kódování) řečeného/napsaného/viděného a psaní poznámek zaznamenáváme jednotlivé **elementy** přítomné v situaci.
- Následně popisujeme **vztahy** mezi nimi.
- Postupujeme na základě následujících dílčích technik: (1) neuspořádaná mapa → (2) uspořádaná mapa → (3) relační analýza

Situační mapování

1.) Proces tvorby
přehledového
schématu pro popis
zkoumané situace.

2.)
Vymezování/formulo
vání elementů, které
jsou součástí
situace zkoumání.



Převzato podle
(Clarke 2005: 88)

INDIVIDUAL HUMAN ELEMENTS/ACTORS

e.g., key individuals and significant
(unorganized) people in the situation

COLLECTIVE HUMAN ELEMENTS/ACTORS

e.g., particular groups; specific
organizations

DISCURSIVE CONSTRUCTIONS OF INDIVIDUAL AND/OR COLLECTIVE HUMAN ACTORS

As found in the situation

POLITICAL/ECONOMIC ELEMENTS

e.g., the state; particular industry/ies;
local/regional/global orders; political
parties; NGOs; politicized issues

TEMPORAL ELEMENTS

e.g., historical, seasonal, crisis, and/or
trajectory aspects

MAJOR ISSUES/DEBATES (USUALLY CONTESTED)

As found in the situation; and see
positional map

OTHER KINDS OF ELEMENTS

As found in the situation

NONHUMAN ELEMENTS/ACTANTS

e.g., technologies; material infrastructures;
specialized information and/or
knowledges; material "things"

IMPLICATED/SILENT ACTORS/ACTANTS

As found in the situation

DISCURSIVE CONSTRUCTION OF NONHUMAN ACTANTS

As found in the situation

SOCIOCULTURAL/SYMBOLIC ELEMENTS

e.g., religion; race; sexuality; gender;
ethnicity; nationality; logos; icons; other
visual and/or aural symbols

SPATIAL ELEMENTS

e.g., spaces in the situation, geographical
aspects, local, regional, national, global
spatial issues,

RELATED DISCOURSES (HISTORICAL, NARRATIVE, AND/OR VISUAL)

e.g., normative expectations of actors,
actants, and/or other specified elements;
moral/ethical elements; mass media and
other popular cultural discourses;
situation-specific discourses

Vnášíme pořádku do chaotické reality elementů

Proces seskupování dílčích
elementů do **tematických
(teoretických) kategorií** pro
účely:

1. strukturovaného popisu situace
2. další analytické práci (hlubší
analýzy určité kategorie)
3. sběru dat v jednotlivých
kategoriích (na základě výchozí
výzkumné otázky, resp.
principu kontextu objevu).

Malá explicitnost A. Clarke v této otázce.

Pozitivní vymezení tvorby elementů

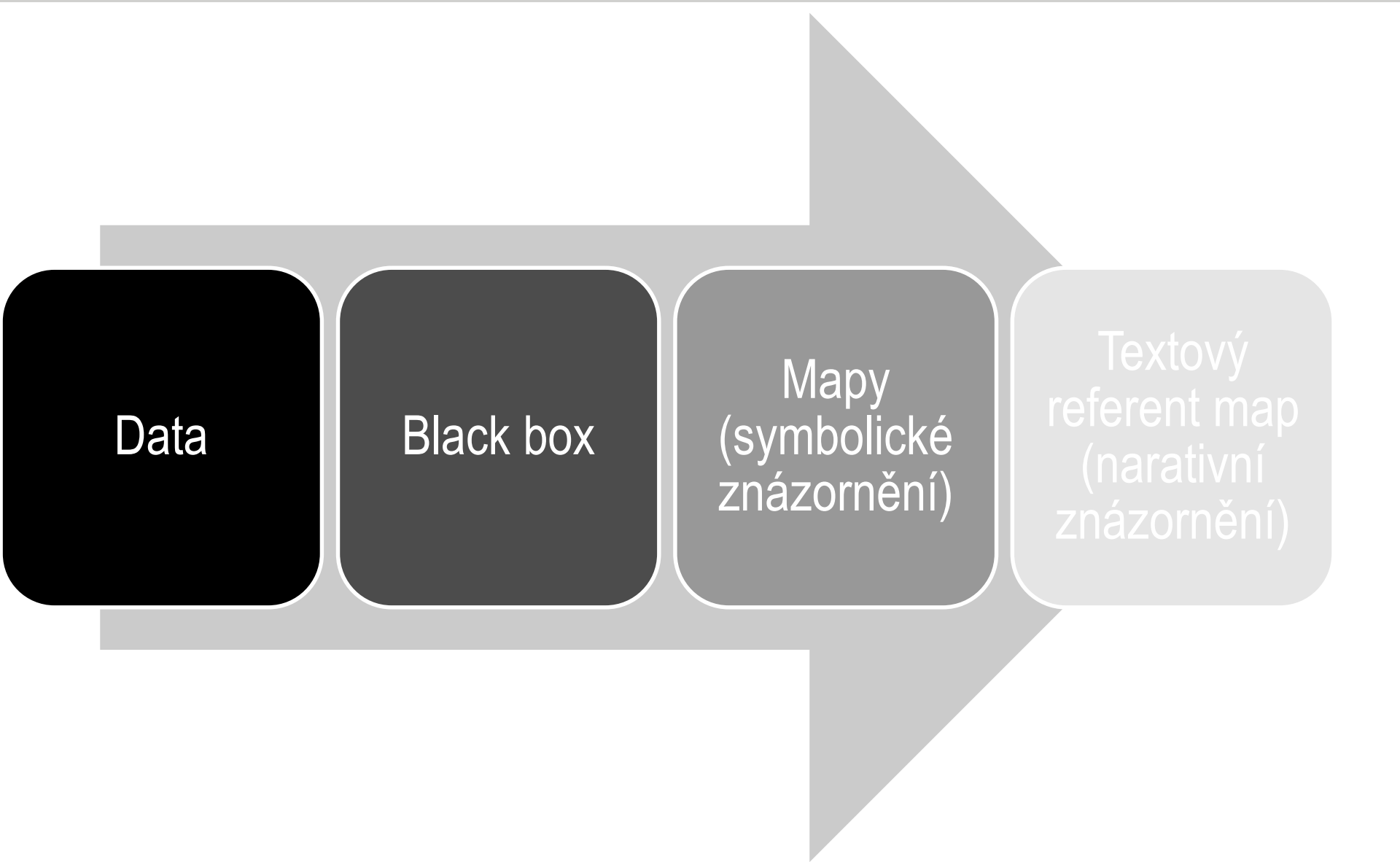
- Proces **formalizace** elementů (kategorizace/kódování dat) je svým způsobem procesem **konceptualizace** získaných dat (vizuálních, narativních, textových, autobiografických, vtělených).

Negativní vymezení tvorby:

- Element není kód jako v ZT nebo induktivní výzkumné strategii
- Element není kategorie.

Principy sestavování z klasické ZT:

- Element se sestavuje za pomoci „zcitlivujících pojmů“ (již existujících konceptů). Balík „Teorie a metody.“ (abdukce)
- Element se sestavuje na základě principu neustálé srovnávací analýzy.

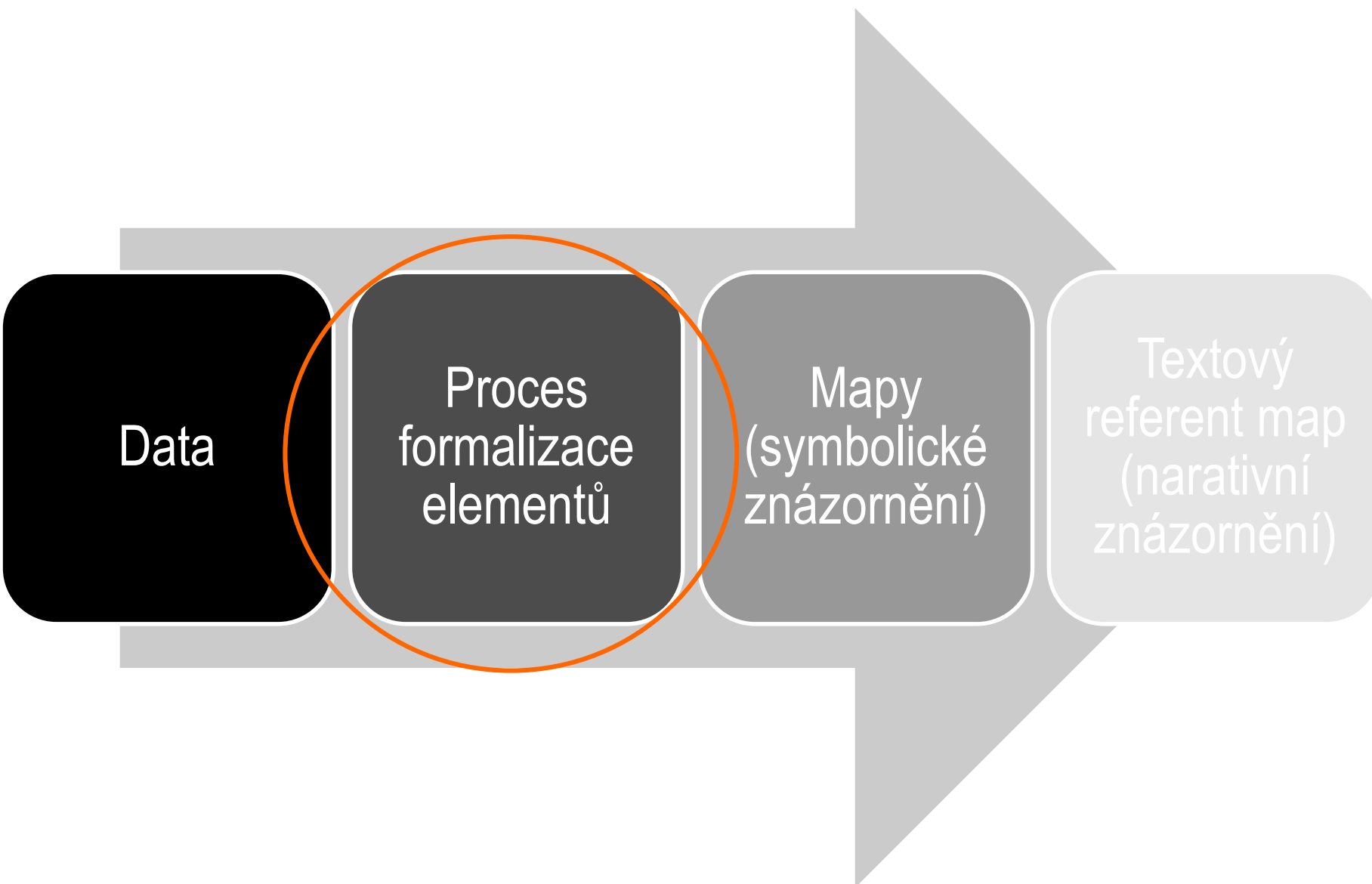


Data

Black box

Mapy
(symbolické
znázornění)

Textový
referent map
(narativní
znázornění)



„Protože jsem zajatci slov, která volíme, měli bychom si je volit co nejlépe“ [Sartori, 1984: 60].

„Tvorba konceptů je srdcem veškerých společenskovedních dobrodružství“ [Sartori, 1970: 1038].

1.) **Jazyková rezonance** elementu (užití jazyka dosavadních teorií, obsahová příbuznost)

- Nakolik je fenomén vymezen prostřednictvím dosud známých pojmů a nakolik těmto pojmům odpovídá?

2.) **Rozsah** elementu

- Nakolik je vymezení elementu jasné a logické pro kategorizaci dat?

3.) **Konzistence** vymezení elementu

- Odpovídají všechna data danému elementu?

4.) **Koherence** elementu

- Ke kolika atributům element odkazuje?

5.) **Odlišnost** elementu

- Nakolik je element odlišný od příbuzných elementů?

Jazyková rezonance elementu

**Ekonomický
status aktéra**

**Bílý límeček /
modrý límeček**

Nuzák

Nakolik je fenomén vymezen prostřednictvím
dosud známých pojmů a nakolik těmto pojmům
odpovídá?

Rozsah elementu

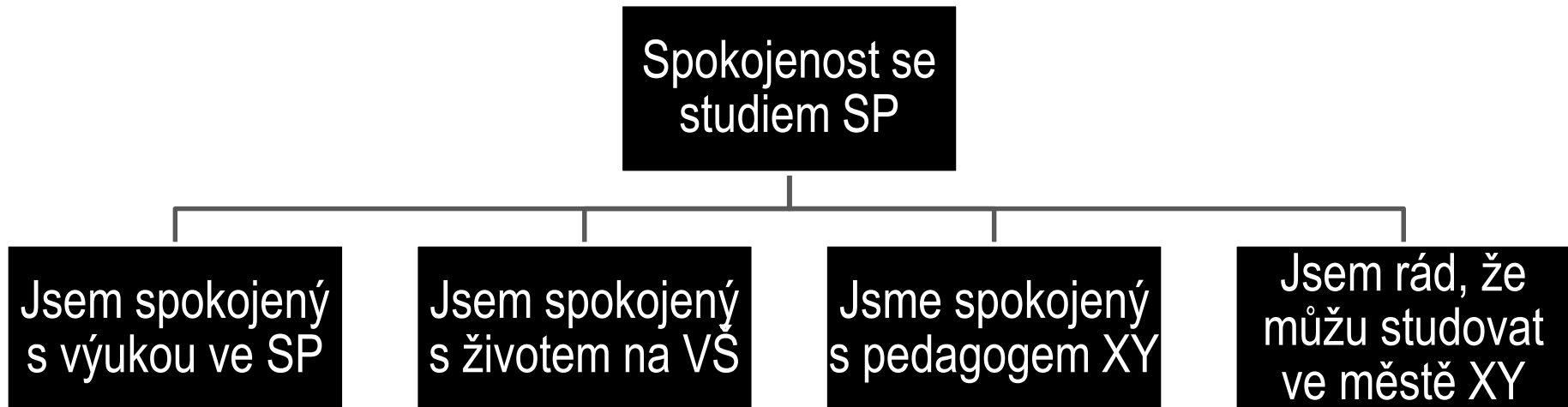
Domácí učení

Domácí
příprava na
matematiku

Úkoly z
algebry pro 4.
třídu ZŠ

Nakolik je vymezení elementu jasné a logické pro kategorizaci dat?

- Konzistence vymezení elementu



Odpovídají všechna data danému elementu?

- Koherence elementu



Ke kolika atributům element odkazuje?

- Odlišnost elementu

Vnímaná
zdatnost
vyučujícího

Temperament
vyučujícího

Sebereflexe
vyučujícího

Nakolik je element odlišný od příbuzných
elementů?

	Kritérium	Výchozí princip ZT	Obecný princip vědy
1.	Jazyková rezonance elementu	Užití senzitivních konceptů (abdukce)	Kontext objevu
2.	Rozsah elementu	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace
3.	Konzistence vymezení elementu	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace
4.	Koherence elementu	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace
5.	Odlišnost elementu	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace



3.) Elementy a **vztahy**.

ANEK Z ČEHO SE SITUACE SKLÁDÁ („PIKTOGRAMY A DALŠÍ MAPOVÉ SYMBOLY“)

Pozitivní vymezení

- Analytická práce s daty zaměřená na specifický druh (relačního kódování).
- Představuje proces tvorby **vztahů** mezi jednotlivými elementy v situaci.
- Pro relační analýzu je vždy zvolen výchozí element (či příbuzné elementy – viz kritérium č. 5. výše).
- Využití principu neustále srovnávací analýzy.
- Možný dodatečný sběr dat (a kódování) pro účely relační analýzy.

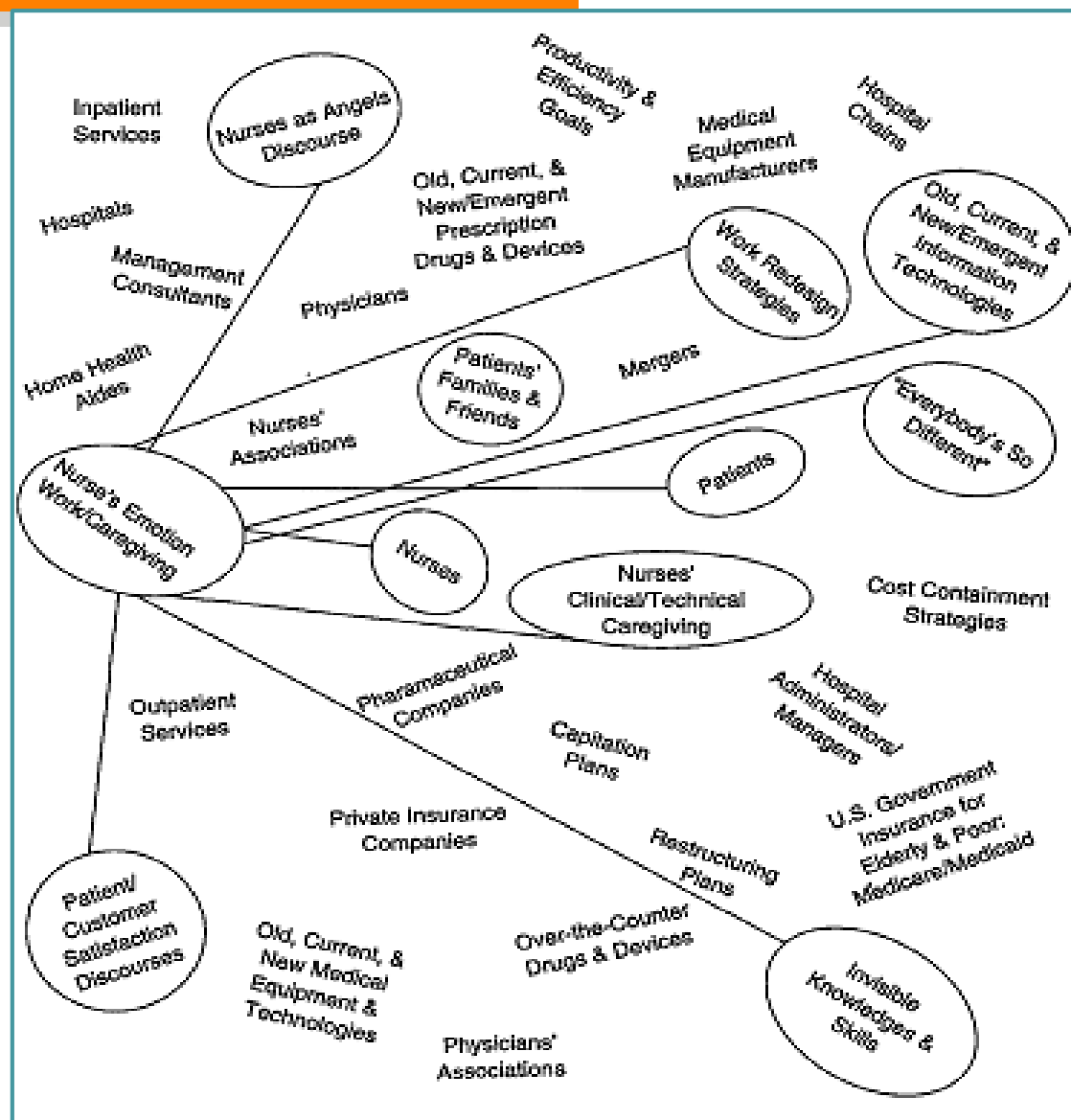
Negativní vymezení

- Není prostým axiálním kódováním.
- Není spojením všech elementů v situaci.
- Není popisem kauzálních vztahů (a spolu-výskytů) elementů.

2.) Relační analýza se všemi **ostatními elementy** v mapě (soustavná srovnávací analýza).

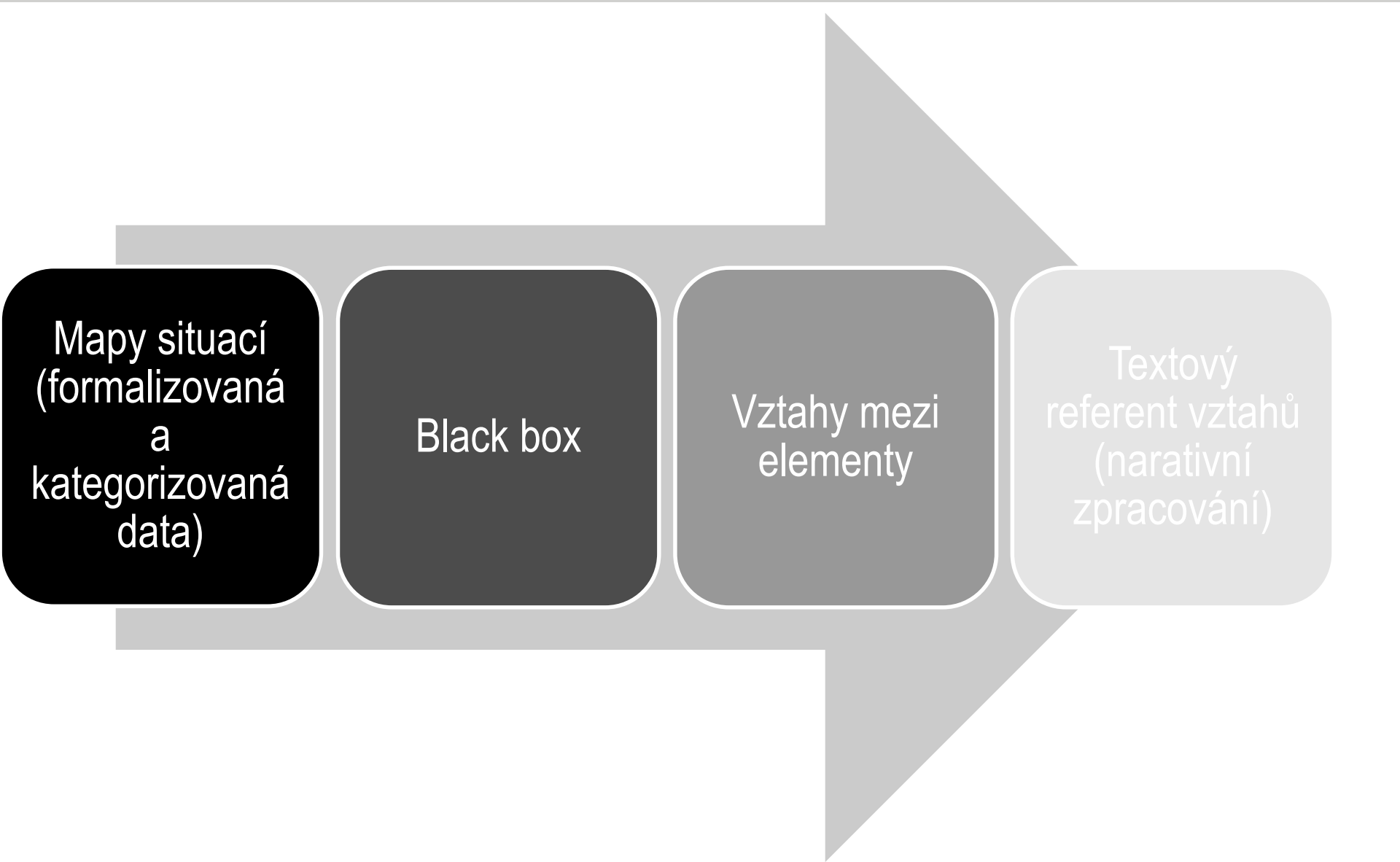
3.) Tvorba poznámek o vztazích mezi elementy (relační kódování dat – kontext justifikace).

4.) Popis vztahů mezi elementy



Převzato podle (Clarke 2005: 105)





Mapy situací
(formalizovaná
a
kategorizovaná
data)

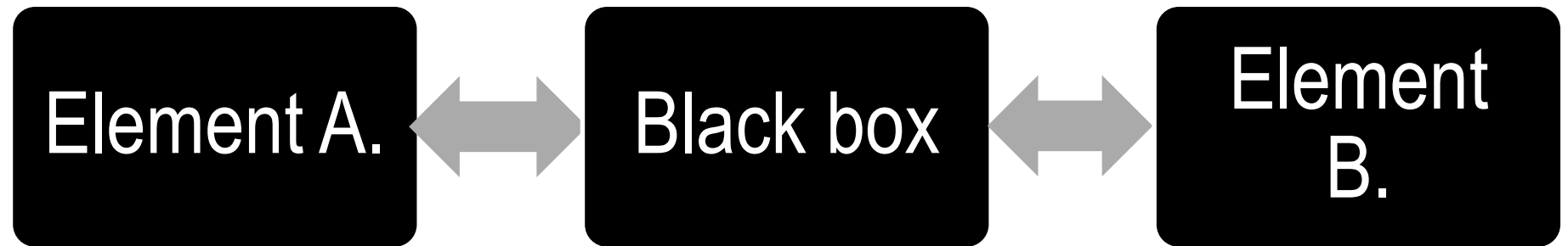
Black box

Vztahy mezi
elementy

Textový
referent vztahů
(narativní
zpracování)

- Proces **formalizace relací** mezi elementy (kategorizace dat) je procesem **konceptualizace** vztahů mezi kategorizovanými daty.
- Jde o „kódování“ druhé úrovně.
- Cílem je popsat, jak Element A. interaguje/souvisí s Elementem B.





Data o vztahu mezi elementem A. a B.

Popis fungování interakce mezi elementem A. a B.

1. Precizní popis mechanismu

- Jak element A. generuje/interaguje s elementem B.?

2. Koherence s daty

- Vychází popis mechanismu z našich empirických dat. Jsme schopni na datech demonstrovat/ilustrovat fungování mechanismu?

3. Ohraničenost mechanismu

- Jak dobře je mechanismus ohraničený od elementů. Nedopouštíme se tautologie?

4. Úspornost (vysvětlovat/popisovat interakci co nejúsporněji)

- „Mechanismus by měl být co nejjednodušší, ale ne jednodušší.“

5. Srovnatelnost s jinými mechanismy

- Jak dobře mechanismus zapadá do stávajících empirických poznatků o zkoumaném jevu?
- Existuje analogický mechanismus v dostupné literatuře? V čem je případně jiný?



	Kritérium	Princip ZT	Obecný princip vědy
1.	Precizní popis mechanismu	Senzitivní koncept	Kontext objevu
2.	Koherence s daty	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace
3.	Ohraničenost mechanismu	Neustálá srovnávací analýza	Kontext justifikace
4.	Úspornost mechanismu	Senzitivní koncept	Kontext objevu
5.	Srovnatelnost s jinými mechanismy	Neustálá srovnávací analýza	Kontext objevu

- Mapování v SA (tvorba elementů a vztahů mezi nimi) je odlišným způsobem myšlení o datech, než postupy IKV či klasické ZT.
- Jde o integrující kognici, nikoliv prostou klasifikaci jevů.
- Jde o neustálé si kladení dílčích hypotéz o povaze vztahů mezi jevy a o povaze jevů, které klasifikujeme v konstruovaných datových souborech

4.) Co je vlastně výsledek situační analýzy

ANEK STATUS TEORIE V SITUAČNÍ ANALÝZE

- Ano, je, ale úmyslně „**slabá teorie**“ [Swedbeg, 2014].
- Výsledkem SA jsou **shluky situačně podmíněných** (konstituovaných) **mechanismů** (popisů vztahů mezi klíčovými elementy situace).
- Situačně podmíněné shluky mechanismů jsou **obtížně zobecnitelné, empiricky velmi bohaté** (jsou přímo zakotveny v datech) s důrazem na **kontext justifikace**.

- Jako u jakéhokoliv jiného výzkumného programu [Lakatos, 1970] orientovaného na **mechanismy** je cílem sledovat, jak identifikované mechanismy **variují v různých situacích** [Tilly, 1992; Little, 2012; Bunge 2016].
- Sledováním mechanismů v různých situacích dochází k postupné **identifikaci invariantních (či málo variujících) prvků** v mechanismech a prvků vysoce závislých na měnící se situačních podmínkách (struktura elementů a vztahů).
- Tím postupem času krystalizuje **slabá teorie v silnou teorii středního dosahu** [Swedberg, 2014].

1.) **Mýtus první:** ZT musí produkovat zcela dokonalou teorii.

Viz naše diskuse v části 4.

2.) **Mýtus druhý:** Využívání teoretické literatury kazí formulaci ZT (funguje jako spoiler).

Viz formalizace elementů a relačních mechanismů (část 2 a 3).

3.) **Mýtus třetí:** Sběr dat a analýza se musí vždy uskutečňovat tandemu.

4.) **Mýtus čtvrtý:** Proces kódování je nesnesitelně časově náročný.

Děkuji vám za pozornost!